

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj), soudců JUDr. Jaromíra Jirsy a JUDr. Jana Musila o ústavní stížnosti **Města Smečno** se sídlem nám. T. G. Masaryka 12, Smečno, zastoupeného Mgr. Jaroslavem Dvořákem, advokátem se sídlem v Kladně, Gorkého 502, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 8. 3. 2016 č. j. 24 Co 10/2016-230, **takto:**

- I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 8. 3. 2016 č. j. 24 Co 10/2016-230 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 8. 3. 2016 č. j. 24 Co 10/2016-230 se ruší.**

O d ů v o d n ě n í

I

1. Stěžovatel v ústavní stížnosti navrhl zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť má za to, že jím došlo k zásahu do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II

2. Ústavní soud zjistil, že Okresní soud v Kladně rozsudkem ze dne 14. 10. 2015 č. j. 42 P 106/63-189 rozhodl, že se vedlejší účastnice E. J. jako posuzovaná neomezuje ve svéprávnosti, a změnil tak usnesení Okresního soudu v Kladně ze dne 29. 5. 1962 č. j. 6 Nc 435/62-8, jímž byla E. J. částečně zbavena svéprávnosti. Opatrovníkem vedlejší účastnice byl ponechán stěžovatel.
3. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel odvolání, ve kterém namítal, že v dané věci nejsou splněny podmínky pro opatrovnictví podle § 469 občanského zákoníku, neboť absentuje návrh posuzované osoby, která není schopna formulovat svou vůli k takovému návrhu. Vzhledem k rozsahu duševní poruchy posuzované má proto za to, že je třeba ji omezit ve svéprávnosti vzhledem k riziku hrozící újmy.

4. Krajský soud v Praze dospěl k závěru, že stěžovatel jako hmotněprávní opatrovník posuzované se dostává do konfliktu zájmů mezi posuzovanou a jím samotným. Vzhledem k tomu odvolací soud ustanovil posuzované pro řízení kolizního opatrovníka, Mgr. Davida Strupka, advokáta se sídlem Praha 1, Jungmannova 36/31. Soudem ustanovený procesní opatrovník vzal odvolání posuzované v plném rozsahu zpět. Zpětvzetí odvolání odůvodnil tím, že rozhodnutí soudu prvního stupně dostatečně chrání posuzovanou a není tedy splněno hledisko nezbytnosti pro omezení svéprávnosti posuzované.
5. Krajský soud v Praze napadeným usnesením odvolací řízení zastavil. V odůvodnění především uvedl, že zpětvzetí odvolání nebrání okolnost, že hmotněprávní opatrovník a procesní opatrovník mají rozdílná stanoviska k otázce nutnosti omezení svéprávnosti, a že zpětvzetí odvolání není v rozporu se zájmy posuzované. K námitce stěžovatele, že v dané věci nejsou splněny podmínky pro opatrovnictví uvedl, že z právní úpravy opatrovnictví vyplývá, že jde-li o člověka s duševní poruchou, která mu brání v návrhu na jmenování opatrovníka nebo není-li možné takovému návrhu z jiných důvodů vyhovět, neznamená to, že takovému člověku nelze jmenovat opatrovníka podle § 465 občanského zákoníku i bez návrhu a přijmout tak mírnější a méně omezující opatření namísto omezení svéprávnosti ve smyslu § 39 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“).

III

6. Stěžovatel spatřuje zásah do svého práva na spravedlivý proces (a potažmo posuzované), tak i vůči němu jako opatrovníkovi, v tom, že odvolací soud jej jako hmotněprávního opatrovníka posuzované vyřadil z řízení, když posuzované jmenoval kolizního opatrovníka, ačkoli v daném případě nebyl dán konflikt zájmů mezi posuzovanou a stěžovatelem jako opatrovníkem. Sama skutečnost, že stěžovatel nesouhlasí se způsobem vyřízení věci či rozhodnutím soudu prvního stupně uvedený konflikt zájmů nezakládá.
7. Dále zejména namítá, že postupem odvolacího soudu bylo podle stěžovatele porušeno i právo posuzované na spravedlivý proces, neboť jí byla prakticky odepřena spravedlnost. Vzhledem k závažnosti projednávané otázky, tj. omezení svéprávnosti posuzované, nelze dojít k závěru, že vedení odvolacího řízení bylo jakkoli v rozporu s jejími zájmy. Stěžovatel naopak zastává názor, že proti zájmům posuzované je zastavení odvolacího řízení na základě zpětvzetí odvolání, neboť pokud bylo na místě omezení svéprávnosti posuzované, nelze již k tomuto kroku přistoupit.

IV

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřily Okresní soud v Kladně a Krajský soud v Praze.
9. Okresní soud pouze konstatoval, že nemá k věci co uvést vzhledem k tomu, že v dané věci se jedná o procesní postup Krajského soudu v Praze.

10. Krajský soud v Praze ve vyjádření především odkázal na svá předchozí vyjádření k rozhodnutím Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1580/16 a II. ÚS 866/16. Soustředil se dále především na objasnění toho, že jeho motivací nebylo vyhnout se meritornímu rozhodování. Uvedl, že odvolací senát Krajského soudu v Praze, který je podle rozvrhu práce specializovaným senátem pro rozhodování ve věcech svéprávnosti, se snaží důsledně vypořádávat se zásadou subsidiarity a proporcionality institutu omezení svéprávnosti, a to s ohledem na dřívější judikaturu Ústavního soudu. Vzhledem k radikálně prezentovanému názoru opatrovníka (stěžovatele) odvolací soud v zájmu posuzované dospěl k závěru, že pro tuto věc bude lépe, bude-li zde třetí nezávislá osoba, která bude hájit zájmy posuzované. Jmenovaného opatrovníka rozhodující senát odvolacího soudu vůbec nezná, jeho výběr byl proveden pouze s ohledem na jeho specializaci. Odvolací soud koliznímu opatrovníku sdělil svůj předběžný názor na věc nikoli ve snaze účelově se vyhnout meritorními vyjednáváním, což je zřejmé i z toho, že současně s tím odvolací soud nařídil jednání, k němuž připravil i dokazování.
11. Vzhledem k tomu, že vyjádření neobsahovala žádná podstatná *nova*, Ústavní soud je nezasílal k replice stěžovateli.

V

12. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu, z ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI

13. Ústavní soud nejprve konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].
14. Ústavní stížnost posuzoval Ústavní soud z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, který není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřazeným ostatním soudům ani jiným orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.
15. Ústavní soud připomíná, že výklad a aplikaci předpisů podústavního práva lze hodnotit jako protiústavní, jestliže nepřipustně postihují některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo jsou výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, resp., jenž odpovídá všeobecně akceptovanému

(doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů, případně jsou v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (srov. kupř. nález sp. zn. Pl. ÚS 85/06).

16. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost ve výše vymezeném rozsahu a dospěl k závěru, že je důvodná.
17. Ústavní soud v první řadě uvádí, že stěžovatel podal jménem svým a též jménem posuzované E. J. také ústavní stížnost proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 21. 1. 2016 č. j. 24 Co 10/2016-218, jimiž byl posuzované v odvolacím řízení zahájeném odvoláním podaným stěžovatelem ustanoven kolizní opatrovník pro řízení Mgr. David Strupek, advokát se sídlem v Praze 1, Nové Město, Jungmannova 36/31. Tato ústavní stížnost vedená pod sp. zn. IV. ÚS 870/16 byla usnesením sp. zn. II. ÚS 866/16 spojena ke společnému projednání pod sp. zn. IV. ÚS 870/16 s dalšími ústavními stížnostmi téhož stěžovatele proti usnesením Krajského soudu v Praze, jimiž byl posuzovaným v odvolacích řízeních zahájených odvoláními podanými stěžovatelem ustanoven výše jmenovaný kolizní opatrovník. Nálezem sp. zn. II. ÚS 866/16 Ústavní soud zrušil všechna ve výroku citovaná usnesení Krajského soudu v Praze o jmenování kolizního opatrovníka, včetně předmětného usnesení Krajského soudu č. j. 24 Co 10/2016-218, a to pro porušení práva stěžovatele na přístup k soudu a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.
18. Ústavní soud dále předesílá, že v podstatě shodnou ústavní stížností téhož stěžovatele, týkající se stejné problematiky, s totožnou právní argumentací a proti rozhodnutím stejného soudu o zastavení odvolacího řízení, se již zabýval ve svém nálezu ze dne 5. 12. 2016 sp. zn. IV. ÚS 1580/16. Ústavní soud na závěry v tomto nálezu, kterými je vázán, v podrobnostech odkazuje.
19. V posuzované věci totiž dochází k potvrzení právních názorů a závěrů vyjádřených v dřívějším nálezu. Za zásadní považuje Ústavní soud především závěr, že odvolací soud měl v duchu pravidel spravedlivého procesu projednat odvolání meritorně, a to s přihlédnutím k povaze věci. Předmětem řízení je totiž i v daném případě omezení svéprávnosti, tedy problematika, která se bytostně týká práv a povinností člověka, a to včetně ochrany jeho ústavně zaručených práv a svobod. Odvolací soud navíc zastavil řízení bez meritorního projednání odvolání za situace, kdy existoval zjevný konflikt zájmů dvou opatrovníků - hmotněprávního opatrovníka, který posuzovanou dlouhodobě zastupuje a pečuje o ochranu jejích práv, a kolizního opatrovníka, který byl posuzované ustanoven výhradně pro odvolací řízení a jehož role skončila jeho zastavením poté, co vzal odvolání podané hmotněprávním opatrovníkem (stěžovatelem) "jménem" posuzované zpět.
20. Ze spisu sp. zn. 42 P 106/63 vedeného u Okresního soudu v Kladně vyplývá, že i v tomto případě odvolací soud nezohlednil dostatečně okolnosti vyplývající z toho, že posuzovaná byla téměř 54 let částečně zbavena svéprávnosti. Ze znaleckého posudku ze dne 11. 7. 2015 vyplývá, že posuzovaná je stížena těžší formou debility, tj. podle aktuální terminologie mentální retardací na pomezí lehkého a středně těžkého pásma. Dovedností, které nabyla nově, navíc již

postupně ztrácí a postupuje její dezorientace. Mentální retardace je vrozená a tato porucha je stálá a neměnná, léčebně neovlivnitelná, kdy stav posuzované navíc zhoršuje nastupující úbytek kognitivních funkcí. Posuzovaná je téměř celoživotně odkázána na ústavní péči, v jejích podmínkách je relativně dobře adaptovaná. Sama není schopna si obstarávat své záležitosti, naopak by si samostatným jednáním mohla přivodit závažnou újmu. Podle znaleckého posudku není schopna si sama zajistit bydlení, vstupovat samostatně do smluvních vztahů, nezná náklady na bydlení, stejně jako náklady na stravování a jiné základní potřeby a rovněž není schopna porozumět významu institutu manželství.

21. Obdobně jako ve věci rozhodnuté nálezem sp. zn. IV. ÚS 1580/16 přistupují k závěru o protiústavnosti postupu odvolacího soudu procesní okolnosti. Ze spisu vyplývá, že po podání odvolání byl stěžovatel upozorněn na názory a rozhodovací praxi Krajského soudu v Praze, která vychází ze zásadně odlišného právního závěru, než jaký byl vyjádřen v odvolání. Zároveň byl stěžovatel vyzván ke sdělení, zda s ohledem na tuto skutečnost trvá na odvolání, což potvrdil. Po tomto vyjádření stěžovatele je ve spisu zařazen výpis ohledně Mgr. Davida Strupky z evidence advokátů vedené Českou advokátní komorou. Výpis je datován ke dni 19. 1. 2016. Usnesením ze dne 21. 1. 2016 č. j. 24 Co 10/2016-218 byl Mgr. David Strupka jmenován kolizním opatrovníkem posuzované. Po předvolání k jednání u Krajského soudu v Praze na den 10. 3. 2016 oznámila v podání ze dne 18. 2. 2016 MUDr. Ch., že vedlejší účastnice není schopna transportu k soudu. Podáním ze dne 29. 2. 2016 vzal kolizní opatrovník odvolání zpět. Zpětvzetí odvolání odůvodnil absencí hlediska nezbytnosti omezení svéprávnosti ve vztahu k zásahu základních práv. Nutno dodat, že v testu proporcionality, kterým kolizní opatrovník odůvodnil zpětvzetí odvolání, není zmínka o jakýchkoli konkrétních okolnostech případu, zejména o zdravotním stavu posuzované. Usnesením ze dne 3. 3. 2016 bylo jednání odročeno na neurčito a následně bylo řízení (samosoudcovsky) zastaveno ústavní stížností napadeným usnesením.
22. Z uvedených skutečností vyplývá, že i v nyní posuzovaném případě se ze strany soudu jednalo o předjímaný procesní postup, který působí dojmem cílené snahy vyhnout se meritornímu projednání odvolání tak, jak je to podrobně popsáno v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1580/16. U Ústavního soudu je nadto evidováno celkem pět věcí řešených u téhož soudu, v nichž byl použit totožný postup.
23. Ústavní soud dále odkazuje i na závěry týkající se významu rozhodování o omezení svéprávnosti vyjádřené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1580/16. Krajský soud v Praze při odepření meritorního projednání věci nedostatečně přihlédl k esenciálnímu významu institutu svéprávnosti a zásahu do osobnostní integrity v důsledku jejího přezkumu soudem (srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 412/04, II. ÚS 2630/07 nebo II. ÚS 194/11. Nelze vycházet z premisy, že primárním zájmem dotčené osoby je vždy omezení svéprávnosti v co možná nejmenší míře. Obecné soudy jsou povinny citlivě zkoumat okolnosti každé konkrétní věci a přistoupit právě k takovému omezení svéprávnosti, které je v nejlepší zájmu daného člověka - ostatně, i proto občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 "zakázal" úplné zbavení svéprávnosti (způsobilosti k právním úkonům).

24. Aniž by Ústavní soud věc hodnotil meritorně, má z pohledu ochrany ústavně zaručených práv a svobod vážné pochybnosti o způsobu, jakým k ní soud přistoupil a který jej následně vedl k "vyřízení" bez posouzení věci samé. Je totiž vyloučeno, aby obzvláště takto citlivé případy soud "vyřizoval" podobným procesním způsobem. Okresní soud v Kladně rozsudkem, proti němuž směřovalo odvolání, posuzovanou ve svéprávnosti žádným způsobem neomezil; učinil tak přesto, že byla po téměř 54 let zbavena způsobilosti k právním úkonům a je v podstatě celoživotně postižena mentální retardací na pomezí lehkého a středně těžkého pásma. Neomezil ji ve svéprávnosti ani přes závěr znalce, že posuzovaná je téměř celoživotně odkázána na ústavní péči, sama není schopna si obstarávat své záležitosti ani zajistit si základní životní potřeby.
25. Přístup civilních soudů je neudržitelný rovněž ve světle právního režimu dalšího pobytu v ústavní péči. Pokud je v ní umístěn člověk, který není žádným způsobem omezen ve svéprávnosti, je nutné jeho pobyt právně regulovat, typicky za použití právní úpravy tzv. detenčního řízení podle § 66 a násl. z. ř. s. Není přípustné svěřit veškeré právní jednání člověka, který je formálně plně svéprávný, ve skutečnosti ovšem není schopen si zajišťovat ani základní životní potřeby, opatrovníkovi ustanovenému podle § 465 občanského zákoníku. Nejen že uvedené ustanovení je i podle svého znění určeno primárně k ochraně osob, které jsou omezeny ve svéprávnosti, ale navíc by se jednalo o postup, který by byl zneužitelný - ve svém důsledku by umožňoval obejít přísnými procesními garancemi limitované omezení svéprávnosti, třeba i zcela zdravého člověka fakticky zbavit způsobilosti k právnímu jednání a současně mu ustanovit hmotněprávního opatrovníka, který má veškerá právní jednání činit za něj.
26. Civilní soudy jsou povinny posuzovat věci tohoto druhu důsledně (a v pochybnostech meritorně) na základě řádně zjištěného skutkového stavu tak, aby rozsah omezení svéprávnosti - od přiznání bez jakéhokoli omezení až po omezení fakticky se blížící zbavení způsobilosti k právním úkonům podle dřívější právní úpravy - zásadně odpovídal skutečným vlastnostem a schopnostem a zejména nejlepšímu zájmu daného člověka, který nemůže být zjednodušeně vnímán pouze jako zájem na omezování ve svéprávnosti v co možná nejmenší míře.

VII

27. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledal, že napadeným usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 8. 3. 2016 č. j. 24 Co 10/2016-230 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že Krajský soud v Praze o odvolání meritorně nerozhodl a stěžovatel byl tak postaven do situace pro něj procesně neřešitelné. Uvedené platí tím spíše, rozhodl-li Ústavní soud v souvisejícím řízení (nález sp. zn. II. ÚS 866/16) o protiústavnosti usnesení o ustanovení kolizního opatrovníka Mgr. Davida Strupka. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku uvedeno.
28. Ústavní soud připomíná, že Krajský soud v Praze by měl - v souladu s čl. 89 odst. 2 Ústavy - v této i dalších obdobných věcech do budoucna realizovat své

pravomoci s respektem k právním závěrům vysloveným výše. Při dalším projednání věci zohlední i námitku, kterou stěžovatel vyjadřuje pochybnosti o dodržení platného rozvrhu práce odvolacího soudu; touto námitkou se Ústavní soud blíže nezabýval, neboť by to bylo vzhledem ke zrušení napadeného usnesení a pokračování řízení před odvolacím soudem již nadbytečné.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 18. dubna 2017

JUDr. Vladimír Sládeček
předseda senátu